

Humorna ironija v spontanem govoru: od izigravanja pričakovanj do neresnosti

MIRA KRAJNC IVIČ

*Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160,
2000 Maribor, mira.krajnc@um.si*

LARISA MIHAILOVIĆ

*Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160,
2000 Maribor, larisa.mihailovic@student.um.si*

DOI: <https://doi.org/10.18690/scn.19.1.101-131.2026>

————— 1.01 Izvirni znanstveni članek – 1.01 Original Scientific Article —————

Prispevek obravnava humorno ironijo v spontanem govoru na podlagi korpusne analize gradiva Krohot 1.0. Ironija je predstavljena kot kontekstualno pogojena, metapredstavitvena oblika posrednega izražanja, pri kateri naslovnik na podlagi nasprotja med izrečenim in pričakovanim rekonstruira implicitno govorčevo stališče. Ironija postane humorna, ko to nasprotje sproži igrivi preklon v neresnost in omogoči razbremenilno razrešitev neskladja. Kvantitativno-kvalitativna analiza kaže, da je humorna ironija najpogosteje povezana s kombinacijo korpusnih oznak 'besedišče' in 'naravnost'. Pri prvi humornosti izhaja iz izbire besed, pri drugi iz govorčevega odnosa do vsebine.

The paper examines humorous irony in spontaneous speech based on a corpus-based analysis of the Krohot (Corpus of Conversational Humor in the Slovene Language) 1.0 data. Irony is conceptualized as a context-dependent, metarepresentational form of indirect expression in which the listener reconstructs the speaker's implicit stance based on a contrast between what is said and what is expected. Irony becomes humorous when this contrast triggers a playful shift into non-seriousness and enables a tension-relieving resolution of incongruity. The quantitative-qualitative analysis shows that humorous irony most frequently co-occurs with the combination of the corpus annotations 'vocabulary' and 'attitude'. In the former, humorousness arises from word choice while in the latter it comes from the speaker's attitude toward the content.

Ključne besede: spontani govor, humorna ironija, pragmatika, slovenščina, korpus Krohot

Keywords: spontaneous speech, humorous irony, pragmatics, Slovene, Krohot corpus

0 Uvod¹

Humor in ironija sta v laičnem pojmovanju pogosto neposredno povezana, saj se zdi, da je vsak ironični izrek hkrati tudi humorni. Vendar teoretične raziskave kažejo, da vsaka ironija ni humorna in vsak humor ni ironičen. Ironija je kontekstualno pogojena raba jezika, pri kateri se dobesedni pomen izkaže kot interpretativno neustrezen, govorec pa z izrekom izrazi vrednotenjsko distanco do priklicane vsebine. Humor na ironija nastane, kadar je ironična distanca umeščena v neresnost in je v interakciji prepoznana kot igriva.

V mednarodnem raziskovalnem prostoru sta humor in ironija zelo živo raziskovalno področje (Grice 1989; Leech 1991; Sperber 1984; Wilson in Sperber 1992; Attardo 2001, 2017; Kotthoff 2006; Norrick 2010; Colston 2017). Humor je obravnavan kot semantični, pragmatični, diskurzivni, interakcijski, kognitivni, nevrološki, multimodalni, sociokulturni, žanrski, prevajalski in tehnološki pojav (Attardo 2017). Ironija pa je v pragmatičnih in konverzacijskih pristopih analizirana kot poseben tip interpretativne rabe jezika, ki vključuje kršitev sodelovalnega načela (Attardo 2017) oziroma preobrat konverzacijskih pričakovanj ter zahteva rekonstrukcijo implicitnega pomena na podlagi konteksta in skupnega znanja.

V slovenskem prostoru je raziskovanje humorja v komunikaciji še vedno razmeroma omejeno. Obravnave najdemo pri U. Jarnovič (2008), M. Stritar (1999/2000), M. Krajnc Ivič (2009, 2017) ter v novejšem prispevku M. Krajnc Ivič in Š. Antloga (2024). Drugi slovenistični avtorji (Jesenšek 2010; Stramljič Breznik 2002) so humor obravnavali predvsem z vidika neskladja, nepričakovanosti in dvoumja na ravni pomena oziroma frazeologije, zlasti v umetnostnih besedilih, ki so širši javnosti znana kot humorna. Na področjih komunikologije, etnologije in folkloristike so raziskave redke (Babič 2018), medtem ko je nekoliko več pozornosti humorju namenjeno v slovenski literarni zgodovini in literarni teoriji (npr. Borovnik 1997).

A tovrstne obravnave so pogosto pretežno intuitivne in metodološko premalo pregledne. Simpson in Bousfield (2017: 159) poudarjata, da mora biti temelj stilističnega raziskovanja metodološka preglednost: analitične metode morajo omogočati preverljivost, sklepi pa so veljavni le, če je pot do njih dostopna in ponovljiva. Prav ta zahteva ločuje analitični pristop od impresionističnega komentiranja, značilnega za nekatere oblike literarne kritike.

¹ Mira Krajnc Ivič je prispevek pripravila v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine, vodja programa prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

Omenjeni avtorji so postavili pomembne temelje, vendar v slovenskem prostoru še ni bila sistematično analizirana ironija v spontanem govoru na podlagi korpusnih anotacij. Ker je humornost odvisna od kulturne relevantnosti, družbenega okolja in skupnega védenja o normah ter običajnih načinih govorjenja (Kotthoff 2006: 23), je raziskovanje humorja in znotraj njega humorne ironije v spontanem govoru posamezne jezikovne skupnosti nujno.

Prispevek (humorno) ironijo analizira znotraj korpusa konverzacijskega humorja Krohot in izhaja iz predpostavke, da določene korpusne oznake ali njihove kombinacije napovedujejo potencialno prisotnost humorne ironije. V nadaljevanju so teoretično predstavljeni humor, konverzacijski humor, ironija ter razlika med humorno in nehumorno ironijo, empirični del je usmerjen na analizo izbranih posnetkov spontanega govora, zajetih v korpus Krohot. Raziskava se osredinja na naslednja vprašanja: katere korpusne oznake označujejo ironične humorne segmente; ali se humorna ironija pojavlja v kombinaciji več korpusnih oznak, katere so te kombinacije in kako pogosto se pojavljajo; katere vrste humorne ironije so prisotne v analiziranem gradivu; ali starost, izobrazba in izkušnje govorcev vplivajo na interpretacijo njihovih izrekov kot primerov humorne ironije.

1 Humor v spontanem govoru

1.1 Teorije (verbalnega) humorja

Klasične teorije humorja (teorija nadrejenosti, teorija razbremenitve in teorija neskladja) humor razlagajo kot družbeni mehanizem, kot sproščanje napetosti ter kot kognitivno razrešitev neskladja med pričakovanim in dejanskim. Za jezikoslovno obravnavo je posebej relevantna teorija neskladja, saj humor povezuje z nezdržljivostjo med interpretativnimi okviri ter z njuno smiselno razrešitvijo. Na tej podlagi se razvijejo semantično-pragmatični modeli verbalnega humorja, zlasti splošna teorija verbalnega humorja (GTVH),² ki humor sistematično konceptualizira kot strukturiran diskurzivni pojav (Attardo 2001; Attardo, Raskin 2017). Po GTVH besedilo vsebuje šalo, če je združljivo z dvema med seboj nasprotujočima si leksikalnima scenarijema (Attardo 2001: 1 po Raskin 1985). Odločilna je perlokucija, saj je humorno le tisto besedilo, ki ga naslovnik kot tako prepozna (Attardo 2001: 33). Šalo kot kompleksno besedilno enoto sestavlja več virov znanja, in sicer nasprotje scenarijev, logični mehanizem, tarča, pripovedna strategija, jezikovna uresničitev in situacija. Njihovo kombiniranje omogoča analizo humorja kot strukturiranega diskurzivnega pojava (Attardo 2001: 22–23). Attardo nadalje

² V nadaljevanju je uporabljena mednarodna kratica GTVH.

razlikuje med vnaprej pripravljenimi šalami in konverzacijskim humorjem, ki nastaja situacijsko v interakciji; ker je GTVH v prvi vrsti usmerjena na analizo samostojnih šal, je za obravnavo konverzacijskega humorja potrebna teoretična nadgradnja (Attardo 2001: 61; Attardo, Raskin 2017: 51).

1.2 Humor v konverzaciji oz. konverzacijski humor

Premik od analize izoliranih šal k analizi humorja v konverzaciji, torej v spontani jezikovnokomunikacijski interakciji, je povezan z razvojem konverzacijske analize in interakcijske sociolingvistike ter z dostopnostjo posnetkov naravnega govora (Norrick 2010: 232). Humor v konverzaciji oz. konverzacijski humor je pravzaprav krovni izraz za poimenovanje raznolikega nabora semantičnih in pragmatičnih tipov humorja v medosebni jezikovni interakciji v realnem življenju ali v fikciji (Dynel 2009: 1284). Ne nanaša se le na šalo kot relativno samostojni humorni žanr, temveč tudi na ironijo, draženje, igrivo pretiravanje, besedne igre, skupno fantaziranje ter druge oblike neresnega posredovanja mnenj, stališč, ocen, informacij v zaporednih izrekih oz. replikah. To pomeni, da konverzacijski humor ni lastnost samo posameznega izreka, ampak rezultat skupnega interpretativnega dela več udeležencev, saj šele soudeleženec s svojim odzivom potrди humornost predhodnega izreka. V nasprotju z vnaprej pripravljenimi šalami, ki imajo prepoznavno dvodelno strukturo uvajalne/pripravljalne replike in udarne replike, konverzacijski humor pogosto nima jasno zamejenega zaključka. Kot že omenjeno, je šala avtonomno besedilo, ki vsebuje vse pogoje za svojo interpretacijo, zaradi česar ni odvisna od konkretnega interakcijskega konteksta. Njeno zgradbo Attardo (2001: 139) razčleni kot konfiguracijo replik, pri čemer je udarna replika praviloma umeščena v zaključni položaj in udejanji osrednje nasprotje. Taka šala je pogosto predstavljena kot dialog, vendar ostaja besedilno samozadostna in prenosljiva v različne kontekste (1).³

(1)

Kroh0t-0068: ... in on lepo pride mali #1 z dežnikom # /.../

Kroh0t-0068: je on na električno mrežo zadel, ne, na tisto ovčjo mrežo, ja. In veš da ga je ruknlo. Pa pride nazaj /.../

Kroh0t-0068: #2 k men: # [smeh] »Sem šel ovce kontlolirat, veš, pa me je elektrika, pa sem se malo polulal.«

³ V navedenih primerih so določeni segmenti izpuščeni, kar je označeno z /.../, da je prikazana le omenjena prvina konverzacijskega humorja.

V svojem prispevku se M. Dynel (2009: 1284–1285) sklicuje na omenjeno Attardovo zgradbo šale in razlikuje med šalo kot diskurzno enoto z zgradbo uvajalne in udarne replike ter konverzacijskim humorjem kot širšim pojmom, ki zajema spontano ali delno vnaprej oblikovano humorno dejavnost v interakciji. Medtem ko je šala strukturirana okoli ene zaključne udarne replike, konverzacijski humor ni nujno organiziran okoli enotne, formalno določljive najpomembnejše točke; humorni učinek se lahko vzpostavlja postopno ali razpršeno skozi zaporedje replik. Konverzacijski humor lahko obsega en sam humorni leksem (2), kratko repliko ali sekvenco, ki se prepleta z resnim potekom pogovora (3).

(2)

Krohhot-0050: Mhm, ja, skrivnost japonskih smetnjakov

(3)

Krohhot-0092: #2 Ja ja ja ja ja. #

Krohhot-0091: skoraj faks končan. [dih] Pa dejansko si v to, v tej smeri delal.

Krohhot-0092: Kaj ti, ko maš ozvočenje, se v zvočnik oblečeš? [smeh]

Krohhot-0091: #1 [smeh] Ja, jaz ko mam ozvočenje, prijem tam v zvočniku pa plešem. #

Krohhot-0092: #2 [smeh] #

Enota konverzacijskega humorja ni zamejena z vnaprej določeno besedilno strukturo, temveč nastaja interakcijsko, ko udeleženci z odzivi (npr. smehom, stopnjevanjem ali metapragmatičnimi označevalci) signalizirajo prehod v neresnost. Ta se lahko razširi čez več replik, se prepleta z resnim potekom pogovora ali pa postopno izzveni brez jasno določljive zaključne točke (4).

(4)

Krohhot-0091: /.../ jaz pa sem ko eee t@ti italjansk(), ne, štajerski Kazanova, ne. #1 In pol mi je [anonim] odpiso nazaj, #

Krohhot-0092: #2 [smeh] # /.../

Krohhot-0091: [anonim] je, on je f kamero oblečen.

Krohhot-0092: On je, ja, on je tak, ko si ti zvočnik na valeti, on je kamera.

Krohhot-0091: Točno to. Tak ko bom jaz ko zvočnik prišo na valetu, je [anonim] kamera.

Krohhot-0092: [smeh]

Krohhot-0091: Vidva pa, vidva zraven pa sta mikrofona. Mikrofona.

Primer (4) kaže, da se konverzacijski humor vzpostavlja postopno in sekvenčno kot rezultat skupnega razvijanja alternativnega scenarija, ki začasno nadomesti resnost pogovora.

Primer 3 in 4 prikazujeta, da je ključna razlika med šalo kot samostojnim žanrom in konverzacijskim humorjem v načinu potrditve, saj se pri zadnjem humornost vzpostavi in stabilizira šele z odzivom udeležencev (Norrick 2010: 233).

Po mnenju H. Kotthoff (2006) prinaša pomemben prispevek k razumevanju konverzacijskega humorja tudi pragmatika performansa. Avtorica poudarja, da je treba pri analizi humorja upoštevati ne le semantično raven, temveč tudi način ubesedenja/oblikovanja izreka, intonacijo, stilne premike ter – kar omenja že Norrick – širšo sekvenčno umeščenost (Kotthoff 2006: 271–273). Udeleženci dajejo z različnimi postopki (npr. rabo standardnega knjižnega jezika v neuradnem zasebnem kontekstu) vedeti, da izrek ni namenjen dobesedni interpretaciji. Tudi v spontanem pogovoru se humornost vzpostavlja v večplastnosti pomena in v igrivem prehajanju med ravnmi interpretacije ter temelji na nenavadnih sklepanjih, ki izhajajo iz kršitve pričakovanj (Kotthoff 2006: 276–278), obenem pa so te kršitve pravilomačasne in prepoznane kot del igre. Udeleženci tako suspendirajo strogo resnost izrečenega.

Posebno mesto v konverzacijskem humorju ima tudi t. i. skupno fantaziranje (4), kjer sogovorci kolektivno razvijajo umišljeni scenarij, ta pa začasno nadomesti dejanskega. Ta postopna gradnja alternativne pojavnosti deluje kot igrivi komentar obravnavane teme. Pri tem je ključno, da vsak udeleženec prispeva element za utrjevanje humornosti.

Očitno je, da ima konverzacijski humor izrazito družbeno vlogo, saj prispeva k oblikovanju in potrjevanju odnosov med sogovorci, lahko služi kot strategija za ublažitev kritike, za vzpostavljanje solidarnosti ali preusmeritev teme, obenem pa semantično prispeva k vsebini pogovora (Dynel 2009: 1285). Navedeno pomeni, da humor lahko deluje kot oblika pozitivne vpljudnosti, ki zmanjšuje družbeno razdaljo in zmanjšuje učinek dejanj, ki bi lahko ogrožala govorčevu ali sogovorčevu podobo.

Iz navedenega sledi, da je konverzacijski humor večrazsežni pojav. Semantična neskladja, pragmatična sklepanja, stilni odmiki in sekvenčna organizacija se prepletajo v dinamičnem procesu, ki ga ni mogoče zreducirati na zgradbo šale. Analiza konverzacijskega humorja zato zahteva hkratno upoštevanje pomena, izrecnih in posrednih humornih označevalcev (*malo se hecam; ne zameri, ampak ...*; smeh med pogovorom, izrečeno v smehu) ter upoštevanje interakcijskega poteka. Konverzacijski humor kot krovni termin označuje širok nabor humorno uokvirjenih praks v neposredni konverzaciji. Njegova ključna lastnost je soustvarjanje, kar ga bistveno razlikuje od vnaprej pripravljenih šal.

2 Ironija: teoretični razvoj in razmerje do humorja

Ko razmišljamo o ironiji, je najprej treba razlikovati med »ironijo, ki je lastnost dogodkov v svetu, in ironijo, ki je uresničena v jeziku oziroma komunikaciji« (Colston 2017: 234). Prva, situacijska ironija se nanaša na protislovja, naključja ali neskladja, ki se pojavijo v samih okoliščinah, ne da bi bila nujno rezultat govornega dejanja; ironičnost je pripisana strukturi dogodka ali razmerja med pričakovanim in dejanskim. Nasprotno pa je verbalna ironija umeščena v jezikovno ali širše komunikacijsko dejanje: nastane z izrekom in zahteva pragmatično interpretacijo implicitnega pomena.

Za verbalno ironijo D. Wilson in D. Sperber še leta 1992 ugotavljata, da je še vedno najpogosteje obravnavana klasično, to je kot retorična figura, in sicer kot trop, pri katerem preneseni pomen nadomešča dobesednega (Wilson in Sperber 1992: 54). Takšno razumevanje se ujema tudi z laično predstavo, po kateri ironija pomeni 'reči nasprotno od tega, kar misliš'. H. Colston (2017: 235–236) opozarja, da je ta opredelitev intuitivno prepričljiva in razširjena, vendar nezadostna, saj opisuje zgolj rezultat interpretacije, ne pa procesa, po katerem naslovnik pride do tega rezultata. Omenjeni avtor meni, da mora vsaka ustrezna teorija ironije pojasniti dvoje: kako naslovnik rekonstruira celoviti, končni pomen izreka in zakaj tega postopka ni mogoče reducirati na preprosto pomensko inverzijo (Colston 2017: 234–235). Čeprav se »številni laiki počutijo dovolj samozavestne, da vedo, kaj je ironija in kako jo ločiti od sorodnih pojmov, so nekateri raziskovalci celo povsem opustili poskus njene definicije« (Colston 2017: 234).

Kljub temu so v nadaljevanju kronološko predstavljeni vidiki oziroma modeli opredeljevanja ironije, in sicer od standardnega Griceovega modela do Attardove relevantne neustreznosti.⁴

P. Grice (1975: 34) ironijo obravnava kot primer navidezne kršitve,⁵ tj. izigravanja maksime kakovosti. Govorec izreče nekaj, za kar je očitno, da je neresnično, naslovnik pa ob predpostavki sodelovalnosti sklepa na implicitni pomen. Ironija je tako posebna vrsta konverzacijske implikature: dobesedni pomen se razveljavi, rekonstruira pa se implicitno, pogosto nasprotno

⁴ Kronološki razvoj teorij verbalne ironije temelji na prispevku H. Colstona (2017), mestoma pa je dopolnjen še drugimi viri, npr. Wilson in Sperber (1981, 1992), Leech (1991), Attardo (2017).

⁵ Kot navaja Attardo (2017: 178), P. Grice v *Logic and Conversation* (1989) ni dosleden pri uporabi terminov kršitev, izkoriščanje oz. izigravanje sodelovalnega načela. Ko gre za neupoštevanje sodelovalnega načela, P. Grice (p. t.) razlikuje več načinov: tiho kršitev (angl. *violation*), ki lahko vodi v zavajanje, zavesten izstop (angl. *opting out*), konflikt med maksimami (angl. *clash*) ter očitno kršenje oz. izigravanje (angl. *flouting*). V prispevku je za očitno, javno kršitev maksim sodelovalnega načela uporabljen termin izigravanje, čeprav je trenutno najpogostejši prevod izkoriščanje.

vrednotenje. Že G. Leech (1991: 142–147) razpravo razširi z vključitvijo načela vljudnosti. Ironija nastane v napetosti med sodelovalnim načelom (v nadaljevanju SN) in vljudnostnim načelom (v nadaljevanju VN). Govorec lahko navidezno krši SN, da bi ohranil VN, vendar pri ironiji pravzaprav izigrava VN zato, da na globlji ravni ohrani SN. Kritika je izražena posredno; govorec je navidezno zavajajoč, v resnici pa posreduje ‘ironično resnicoljubnost’ (Leechev izraz). Ironija je zato razumljena kot medosebna strategija upravljanja konflikta med resnicoljubnostjo in vljudnostjo.

Standardnemu pragmatičnemu modelu razumevanja ironije sledi teorija rabe in omembe, iz katere se razvije teorija odmevanja (angl. *echoic*) oziroma metapredstavitveni model po D. Wilsonovi in D. Sperberju (1981, 1992). Teorija rabe in omembe ironijo razume kot izrek, ki ni namenjen opisu pojavnosti, temveč implicitnemu komentiranju. Vendar sta avtorja opozorila, da sama omemba ne zadošča za razlago ironije, saj ne pojasni, zakaj so nekateri primeri omembe ironični, drugi pa ne (Wilson in Sperber 1992: 55–56). D. Wilson in D. Sperber zato zavrmeta tudi Griceovo opredelitev ironije kot navidezne kršitve maksime kakovosti. Ironija namreč ni nujno povezana z izrazito neresnično ali pretirano trditvijo, temveč lahko vključuje tudi ublažene oblike (Wilson in Sperber 1992: 54), klasična teorija pa težko pojasni ironične citate, ki morajo biti kot taki prepoznani, da lahko učinkujejo ironično (Wilson in Sperber 1992: 55). Zato znotraj teorije relevantnosti ironijo razumeta kot metapredstavitveni pojav. Gre za odmevajoči izrek, pri katerem tvorec ubeseduje že izraženo ali splošno znano misel, pričakovanje ali normo ter do nje zavzame distanco. Ključni element ni semantični obrat, temveč izražanje odklona oziroma distanciranja od odmevajoče vsebine (Wilson in Sperber 1992: 60). Nasprotni pomen ni nujen, ampak je bistven tvorčev vrednotenjski odklon od pripisane vsebine. Ironija je tako specifična oblika metapredstavitve, pri kateri je za interpretacijo ključno prepoznati odmev, citat in tvorčevo odmaknjeno držo do odmevajoče vsebine.

Teoriji Wilsonove in Sperberja sledi teorija pretvarjanja, ki je po mnenju H. Colstona (2017: 236–238) ena vplivnejših razlag ironije. Ta teorija izhaja iz predpostavke, da se tvorec pri ironiji pretvarja, da zagovarja določeno stališče, ki ga v resnici ne podpira. Ironični izrek je razumljen kot igrana, navidezna izvedba dobesečne trditve: tvorec ‘odigra’ nekoga, ki bi takšno trditev lahko resno izrekel, naslovnik pa mora prepoznati element pretvarjanja. Ključ ironije zato ni nujno v semantičnem obratu, temveč v prepoznavi nepristnega, igranega odnosa do vsebine ali dogodka. Ironija je tako simulacija, pri kateri je razdalja do ubesedenega vzpostavljena prek implicitnega signaliziranja, da tvorec ne govori resno (Colston 2017: 236–238). Teorija aluzivnega pretvarjanja opredelitev ironije nadgradi z ugotovitvijo, da ironija ne vključuje le igranja vloge, temveč tudi aluzijo na konkretni prejšnji izrek, na pričakovanje ali normo, ki jo izrek priključuje in implicitno

problematizira (Colston 2017: 238–239). Razlika med obema pristopoma je, da prvi poudarja samo dejanje pretvarjanja, drugi pa kombinacijo pretvarjanja in sklica na določen diskurzivni vir, kar natančneje pojasni, kako naslovnik prepozna tarčo ironije.

Teorija opominjanja (angl. *reminder theory*), kot navaja H. Colston (2017: 239–240), pojasni, da ironični izrek deluje tako, da naslovnika opomni na prejšnje izjave, pričakovanja ali družbene norme, ki so v nasprotju z dejanskim. Ironija tako ni zgolj pretvarjanje ali odmev, temveč sprožilec priklica relevantnega diskurzivnega ali situacijskega ozadja. Ključni učinek je, da izrek aktivira primerjavo med aktualnim dogodkom in že obstoječim standardom ali obljubo. S tem se implicitno izpostavi neskladje, ne da bi bilo to izrecno ubesedeno. H. Colston (p. t.) meni, da ta teorija dobro pojasni vlogo konteksta.

Omenjeni avtor (2017: 240–242) nadalje predstavi teorijo nasprotja (angl. *contrast theory*) kot pristop, ki ironijo definira predvsem prek zaznanega nasprotja med dobesednim pomenom izreka in dejanskim stanjem ali pričakovanim razvojem dogodkov. Po tej teoriji ironičnost izhaja iz soočenja dveh nezdružljivih predstavitev, pri čemer je ključen element porušeno pričakovanje. A kot opozori H. Colston, je tovrstna opredelitev presplošna, saj je nasprotje značilno tudi za druge figurativne pojave, npr. za metaforo ali hiperbolo, in sam po sebi ne zadošča za opredelitev ironije. Nasprotje je po njegovem mnenju nujni, ne pa zadostni pogoj. Da bi nasprotje učinkovalo ironično, mora biti povezano z vrednotenjsko držo tvorca: ironija skoraj vedno vključuje implicitno presojo, ki je pogosto negativna, vendar ni nujno agresivna (Colston 2017: 242–244). Poleg tega je odločilna vloga konteksta in normativnih pričakovanj – izrek mora aktivirati primerjavo med dejanskim stanjem in relevantnim standardom, obljubo ali pričakovano razporeditvijo dogodkov. Šele prepletanje nasprotja, vrednotenjske razdalje in kontekstualno utemeljenega pričakovanja omogoči, da je določeno nasprotje prepoznano kot ironično (Colston 2017: 240–244).

Pomemben je tudi prispevek teorije t. i. neposrednega dostopa (angl. *direct access*). S tega vidika razumevanje ironije ni nujno zapleten proces večstopenjskega sklepanja, kot predlaga P. Grice (1989), ampak je interpretacija pogosto hitra in avtomatizirana, ker kontekst močno omeji možne interpretacije. Ironija lahko deluje kot pragmatično uveljavljen vzorec interpretacije.

Nadaljnjo perspektivo ponuja pristop postopne izrazitosti (angl. *graded salience*), ki poudarja vlogo leksikalne organizacije pomenov in predpostavlja sočasno prisotnost izrazitih, tj. pogostejših in manj izrazitih oziroma manj pogostih pomenov pri razumevanju ironije, npr. prislova *žalostno*, *ful* in pridevnik *nor* sta pogosto rabljena ironično, zato je ironičen pomen hitro priklican v aktivno spominsko shrambo (5). To pomeni, da je potencialna

ironija vkodirana v leksikonu, pri čemer imajo različni, medsebojno povezani pomeni besed različno stopnjo kognitivne izrazitosti oziroma dostopnosti, zato sta v (9) in (10) pomena 'ni smiselno' in 'nimamo sreče' izrazitejša in hitreje dostopna.

Ena najnovejših raziskav, ki jih povzema H. Colston (2017: 244–246), razumevanje ironije povezuje z mehanizmom utelešene simulacije (angl. *embodied simulation*). Skladno s tem mehanizmom jezikovna obdelava vključuje aktivacijo senzorično-motoričnih programov, značilnih za dejansko izkustvo. To pomeni, da se tudi pri ironičnih izrekih najprej sproži telesno utemeljena simulacija zaznavnih in gibalnih vidikov opisane situacije. Gre za nevrokognitivno posnemanje občutkov, napora, gibanja ali zaznav, ki jih implicira dobesedna vsebina izreka. Šele v nadaljnji obdelavi zaznanega se vzpostavi vrednotenjski odmik, ki omogoči ironično interpretacijo. Ironija je tako kognitivni proces, ki vključuje telesno zasidrane predstave in njihovo pragmatično reinterpretacijo. Z utelešeno simulacijo se premosti razprava med enostopenjskimi in večstopenjskimi modeli obdelovanja ubesedenega kot (ne)ironičnega, saj ta mehanizem omogoča pojasnilo, kako se dobesedne in ironične interpretacije dinamično prepletajo (Colston 2017: 244–246).

Kot zadnji pristop k razumevanju ironije H. Colston (2017: 241–242) predstavi Attardovo teorijo relevantne neustreznosti (angl. *relevant inappropriateness*). Namen te teorije je pojasniti, zakaj določeni izreki sprožijo ironično interpretacijo, in sicer naj bi bil ključen sprožilec ironije zaznava neustreznosti izreka glede na kontekst, vendar ta neustreznost ni poljubna, temveč mora biti relevantna za interakcijski položaj. Ironija nastane, ko naslovnik prepozna, da je dobesedni pomen v neskladju z okoliščinami ali pričakovanji, hkrati pa je to neskladje smiselno in interpretativno plodno. Po Colstonu (p. t.) ta teorija dobro pojasni pragmatični trenutek sprožitve ironije, vendar sama po sebi še ne razloži vseh kognitivnih procesov, ki vodijo do končne ironične interpretacije ubesedenega.

Ironija je torej dinamičen, kognitivno in pragmatično večplasten komunikacijski pojav, ki presega poenostavljeno predstavo o nasprotnem pomenu. Vključuje nasprotje med pričakovanim in dejanskim, vendar je ta nujni, ne pa zadostni pogoj, saj je odločilna tvorčeva vrednotenjska drža in umeščenost ironije v konkretni kontekst (Colston 2017: 240–244). Vsebuje implicitno presojo, ki je pogosto negativna, vendar ni nujno agresivna, ampak je lahko igriva, povezovalna ali samoironična (Colston 2017: 242–244). Pri opredeljevanju ironije je zato ustreznejši integrativni pristop, ki upošteva preplet leksikalnih, pragmatičnih in kognitivnih procesov ter raznolikost družbene funkcije ironije (Colston 2017: 234–246).

Medtem ko se doslej predstavljeni modeli osredinjajo predvsem na vprašanje, kako ironija deluje (mehanizem), se tipologije ironije ukvarjajo z vprašanjem, v kakšnih oblikah in s katerimi funkcijami se ironija uresničuje

v diskurzu. To pomeni, da ironija ni homogena kategorija in da je mogoče razlikovati med a) igrivo ironijo, ki utrjuje skupinsko povezanost, b) agresivno ironijo oziroma sarkazmom, ki je usmerjen v ponižanje ali kritiko, c) retorično ironijo, ki deluje kot stilno sredstvo in č) že omenjeno situacijsko ironijo, ki ni nujno govorno dejanje. Kot podvrste verbalne ironije pa poleg že omenjenega sarkazma H. Colston (2017: 236) navede še ironično kritiko (negativno vrednotenje z navidezno pozitivnim izrekom), ironično pohvalo (pozitivno vrednotenje z navidezno negativnim izrekom), hiperbolo v ironični rabi, podcenjevanje (litota v ironični rabi), ironično analogijo in ironično ponavljanje.

2.1 Humorna in nehumorna ironija

Ironije in humorja ni mogoče enačiti. S. Attardo (2001: 122) celo izrecno poudari, da obstajajo humorna ironija, humor brez ironije in ironija brez humornega učinka. Dodatno Ch. Burgers in M. van Mulken (2017: 1) navajata, da je ironija izrek, pri katerem je dobesedna evalvacija implicitno nasprotna nameravani evalvaciji, humor pa je lahko učinek takšne inverzije, a ne nujni. Humornost torej ni konstitutivna lastnost ironije, temveč možen perlokucijski učinek.

Humorna ironija nastane, ko izrek aktivira nasprotje leksikalnih scenarijev, iz tega nasprotja pa izhaja neskladje med dobesedno in kontekstualno relevantno interpretacijo. To je znotraj logičnega mehanizma razrešeno na delni, igrivi in neresni način (Attardo 2001: 26, 133). Logični mehanizem kot oblika lokalne, igrivo preoblikovane logike omogoči hkratno veljavnost dveh nezdružljivih scenarijev, pri čemer napetost ni v celoti odpravljena, temveč preoblikovana v zabavnost. V spontani interakciji humorna ironija presega zgolj kognitivno razreševanje neskladja, saj deluje tudi relacijsko. Umestitev izreka kot neresnega lahko utrjuje skupno podlago ter zmanjšuje družbeno razdaljo med sogovorci (Norrick 2010: 235–237). Colstonovo (2017: 242–244) razlikovanje med igrivo ironijo in sarkazmom dodatno potrjuje, da je humornost le ena izmed možnih učinkov ironije.

K razločevanju med humorno in nehumorno ironijo pomembno prispeva Attardova pragmatična analiza humorja. S. Attardo (2017: 179–182), izhajajoč iz Griceovega sodelovalnega načela, uvede pojem vztrajajoče kršitve (angl. *residual violation*), skladno s katerim tudi po rekonstruiranem sklepanju lahko ostane presežek ne-sodelovalnosti, ki ni pragmatično nujen za razumevanje, ustvarja pa dodatno neskladje in sproži humorni učinek ter smeh. Humorna ironija je zato tista, pri kateri zaznana kršitev ni zgolj sredstvo posredne kritike, temveč interpretativno 'odvečna' in igriva; naslovnik napetost med pričakovanim sodelovanjem in očitnim odmikom od njega

razume kot neresno. Razlika med humorno in nehumorno ironijo torej ni v formalni zgradbi izreka, temveč v pragmatični in perlokucijski realizaciji istega osnovnega mehanizma.

3 Metode dela in gradivo

3.1 Metode dela

Prispevek temelji na integriranem kvantitativno-kvalitativnem raziskovalnem pristopu, zasnovanem na korpusni analizi treh posnetkov (35, 42 in 41) korpusa konverzacijskega humorja Krohot 1.0. Izbor posnetkov ni bil naključen. Izbrani so bili zato, ker je ena izmed avtoric sodelovala pri snemanju enega posnetka, obe pa sta sodelovali pri transkripciji in označevanju gradiva, kar je omogočilo visoko stopnjo metodološke kontrole nad analizo. Trije analizirani posnetki predstavljajo tretjino celotnega korpusa.

Kvantitativni del raziskave je obsegal preštevanje humornih segmentov in primerov ironije (vključno z mejnimi primeri) ter izračun deležev posameznih korpusnih oznak in njihovih kombinacij. Analiza je bila opravljena ločeno za vsak posnetek in nato sintetizirana na ravni celotnega vzorca.

Kvalitativni del raziskave temelji na podrobni pragmatični analizi izbranih humornih segmentov v vseh treh posnetkih. V ospredju so bili leksikalni izbor, oblikoslovno-skladenjska struktura, sekvenčna umeščenost izreka, prisotnost smeha ter širši interakcijski kontekst.

Kot omenjeno, je analiza opravljena na tretjini celotnega korpusa Krohot 1.0. Čeprav takšen vzorec omogoča poglobljeno kvantitativno-kvalitativno obravnavo, rezultatov ni mogoče neposredno posplošiti na celoten korpus ali na spontani govor v slovenščini nasploh. Ugotovitve je zato treba razumeti kot vzorčno pogojene in kot izhodišče za nadaljnje analize.

3.2 Gradivo

Korpus konverzacijskega humorja v slovenščini Krohot 1.0 je prosto dostopen korpus, ki zajema deset posnetkov prostega govora, žanrsko pretežno spontanih pripovedi o preteklih dogodkih. Skupna dolžina posnetkov je 232 minut (skoraj štiri ure govora). Korpus vsebuje 39.102 pojavnic in 6007 različnic, po obsegu je primerljiv s sorodnimi korpusi za druge jezike. Namenjen je jezikoslovni analizi, združljiv je s korpusom GOS ter primeren za nadaljnjo nadgradnjo in strojno obdelavo.

Snemanje gradiva in priprava pogovorne ter standardizirane transkripcije sta potekala skladno z navodili portala Govorjena slovenščina. Anotiranje in

analiza humornih segmentov sta bila izvedena v programu EXMARaLDA Partitur Editor. Štiri posnetke so anotirali sodelujoči na posnetku, preostalih šest pa naključni anotatorji. Anotacije so bile večkrat preverjene; pri vsakem posnetku sta jih vnesli in pregledali najmanj dve osebi, kar zagotavlja večjo zanesljivost anotacijskega postopka.

Anotacijska shema je izvirna in vključuje pet medsebojno kombinabilnih anotacijskih oznak: ‘vocabulary’, ‘relation’, ‘content’, ‘attitude’ in ‘manner’.⁶ Posamezni segment lahko prejme več oznak hkrati.

Oznaka ‘besedišče’ zajema humornost, ki izhaja iz izbire besed. Oznaka ‘odnos’ označuje humornost, ki temelji na trenutnem odnosu med udeleženci pogovora. Oznaka ‘vsebina’ se nanaša na humornost same vsebine. Oznaka ‘naravnost’ označuje humornost, ki izhaja iz govornega odnosa do vsebine. Oznaka ‘ubeseditvev’ zajema humornost, ki temelji na načinu ubeseditve. V korpusu so dvojne oznake razmeroma pogoste, trojne pa redke.

Ta metodološka zasnova omogoča sistematično in ponovljivo analizo konverzacijskega humorja ter natančno identifikacijo segmentov, v katerih se vzpostavlja (humorna) ironija.

3.2.1 Kontekst izbranih posnetkov

Analizirani posnetki 35, 42 in 41 se med seboj razlikujejo po starostni strukturi udeležencev, izobrazbi in interakcijskem okviru, kar je relevantno za interpretacijo humorne ironije.

Posnetek 35 vključuje tri govorce Krohot-0068, Krohot-0069 in Krohot-0070, stare 68, 20 in 21 let. Posnetek predstavlja medgeneracijsko interakcijo. Pogovor temelji na pripovedovanju anekdot iz otroštva in preteklih izkušenj, pri čemer se pojavljajo kulturne reference (npr. liki iz filma *Kekec*). Medgeneracijski okvir in pripovedna struktura sta pomembna za razlago ironičnih analogij ter mejnih primerov, kjer je vprašljiva intencionalnost ironije, zlasti v povezavi z otroškimi izjavami. V času nastanka posnetka so imeli vsi udeleženci srednješolsko izobrazbo.

Posnetek 42 zajema dve mlajši odrasli govorki Krohot-0082, Krohot-0083, stari 25 in 22 let, v vrstniški interakciji. Ena ima srednješolsko, druga univerzitetno izobrazbo. Pogovor se nanaša na študentske in potovalne izkušnje, kar se v analizi odraža v samoironičnih in hiperboličnih izrekih (npr. v zvezi z izpitnim obdobjem ali študentskim življenjem). Vrstništvo in skupne izkušnje omogočajo pogostejšo rabo relacijske in samoironične strategije.

⁶ V nadaljevanju so angleška poimenovanja korpusnih oznak nadomeščena s slovenskimi: besedišče (*vocabulary*), odnos (*relation*), vsebina (*content*), naravnost (*attitude*) in ubeseditve (*manner*).

Na posnetku 41 se pogovarjata 20-letni govorec in 14-letna govorka (Krohot-0080, Krohot-0081), kar pomeni delno medgeneracijsko interakcijo. Pogovarjata se o vsakdanjih temah (druženje, šolske in prostočasne dejavnosti), pri čemer starostna razlika vpliva na interpretacijo nekaterih mejnih primerov ironije. Zlasti pri mlajši govorki je pri določenih segmentih težko zanesljivo potrditi zavestno metapredstavitveno namero, čeprav je humorni učinek interakcijsko potrjen.

Razlike med posnetki so pomembne za razumevanje tipov humorne ironije, njihove funkcije (npr. samoironija, ironična kritika, relacijska ironija) ter za presojo vpliva starosti, izobrazbe in izkušenj na interpretativno stabilnost ironičnih izrekov.

4 Analiza gradiva

4.1 Kvantitativna analiza

Kvantitativna analiza zajema preštevanje vseh označenih humornih segmentov v treh izbranih posnetkih ter identifikacijo primerov humorne ironije, vključno z mejnimi primeri. Poleg tega vključuje izračun deležev posameznih anotacijskih oznak (*'besedišče'*, *'naravnost'*, *'ubeseditiv'*) in njihovih kombinacij z namenom ugotoviti, v katerih anotacijskih konfiguracijah se humorna ironija pojavlja najpogosteje.

Tri ločene tabele (tabele 1, 2 in 3) prikazujejo število humornih segmentov in število primerov humorne ironije, vključno z mejnimi primeri, v vsakem od treh analiziranih posnetkov posebej. Zapis v stolpcu 'Število primerov humorne ironije' je oblikovan po vzorcu 'skupno število primerov (prototipni primeri + mejni primeri)'. Npr. zapis '14 (4 + 10)' pomeni, da je bilo označenih skupno 14 primerov humorne ironije, od tega 4 prototipni in 10 mejnih. Prvi člen v oklepaju označuje število prototipnih primerov, drugi pa število mejnih. Iz tabel je razvidna tudi razporeditev primerov glede na posamezne anotacijske oznake ter njihove kombinacije, kar omogoča primerjavo med posnetki.

Sinteza podatkov, zbranih v vseh treh tabelah, kaže, da humorna ironija predstavlja stabilen, vendar ne prevladujoč delež vseh humornih segmentov in da se pojavlja v tretjini (33,02 %) primerov. Najpogosteje je povezana z anotacijsko oznako *'besedišče'* oziroma s kombinacijo *'besedišče'* + *'naravnost'*, kar potrjuje, da je leksikalno odstopanje (preneseni pomen, hiperbola, zaznamovana raba) temeljni sprožilec ironične interpretacije, medtem ko odnos govorca do vsebine deluje kot stabilizator ali ojačevalec humornega učinka.

Posebno interpretativno težo imajo mejni primeri ironije, kjer je ironičnost odvisna od konteksta, intencionalnosti in sekvenčne potrditve. Ti

primeri potrjujejo, da ironija ni zgolj formalna kategorija, temveč pragmatično pogojen interpretativni proces.

Tabela 1: Pogostost humornih segmentov in humorne ironije na posnetku 35 (vir: lasten)

Oznake	Število humornih segmentov	Število primerov humorne ironije
besedišče	38	14 (4 + 10)
naravnost	6	3 (2 + 1)
besedišče + naravnost	2	2 (1 + 1)
naravnost + besedišče	0	0
besedišče + ubeseditev	12	5 (1 + 4)
ubeseditev + besedišče	1	1 (1 + 0)
naravnost + ubeseditev	0	0
ubeseditev + naravnost	2	2 (1 + 1)
besedišče + ubeseditev + naravnost	1	1 (1 + 0)
Skupaj:	62	28

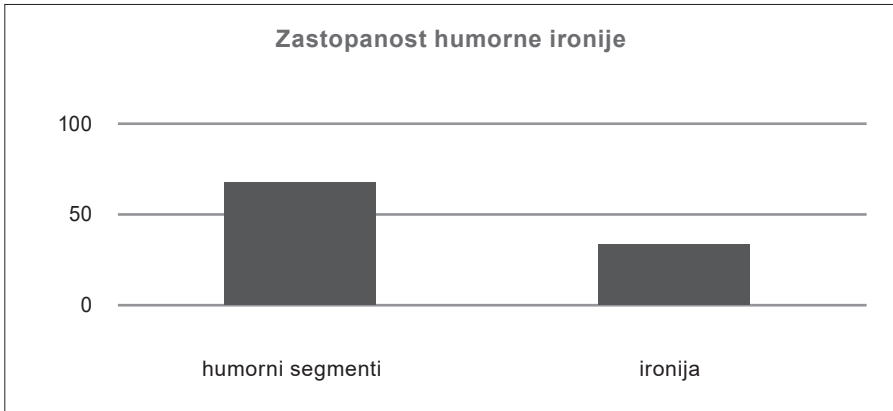
Tabela 2: Pogostost humornih segmentov in humorne ironije na posnetku 41 (vir: lasten)

Oznake	Število humornih segmentov	Število primerov humorne ironije
besedišče	42	8 (4 + 4)
naravnost	26	9 (6 + 3)
besedišče + naravnost	10	6 (3 + 3)
naravnost + besedišče	2	1 (1 + 0)
besedišče + ubeseditev	7	1 (1 + 0)
ubeseditev + besedišče	1	0
naravnost + ubeseditev	2	0
ubeseditev + naravnost	0	0
Skupaj:	90	25

Tabela 3: Pogostost humornih segmentov in humorne ironije na posnetku 42 (vir: lasten)

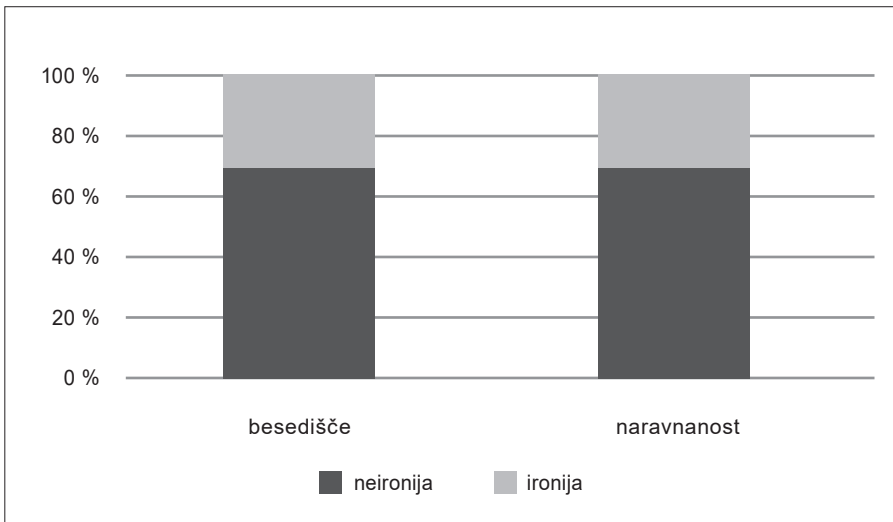
Oznake	Število humornih segmentov	Število primerov humorne ironije
besedišče	31	11 (9 + 2)
naravnost	16	2 (0 + 2)
besedišče + naravnost	5	1 (1 + 0)
naravnost + besedišče	0	0
besedišče + ubeseditev	4	2 (2 + 0)
ubeseditev + besedišče	1	1 (1 + 0)
naravnost + ubeseditev	3	0
ubeseditev + naravnost	0	0
Skupaj:	60	17

V izbranih posnetkih je skupno 212 označenih humornih segmentov, med njimi je 70 primerov humorne ironije, vključno z mejnimi primeri (graf 1).

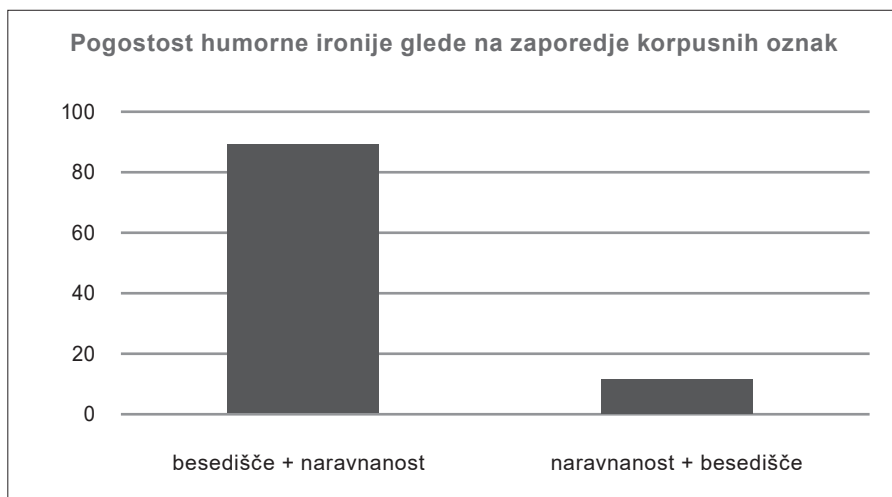

Graf 1: Zastopanost humorne ironije glede na vse označene humorne segmente (vir: lasten)

Kvantitativna analiza zastopanosti humorne ironije v humornih segmentih vseh treh posnetkov kaže, da ironija ne prevladuje v nobeni izmed posameznih anotacijskih oznak, tj. pri oznakah 'besedišče' in 'naravnost'. Pri oznaki 'besedišče' znaša delež humorne ironije 29,73 %, pri oznaki 'naravnost' pa 29,16 % (graf 2).

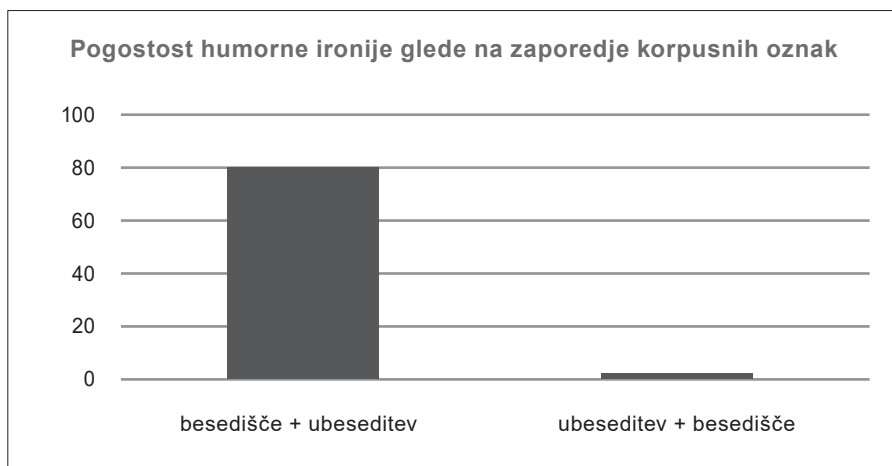

Graf 2: Razmerje ironičnih in neironičnih segmentov pri korpusnih oznakah 'besedišče' in 'naravnost' (vir: lasten)

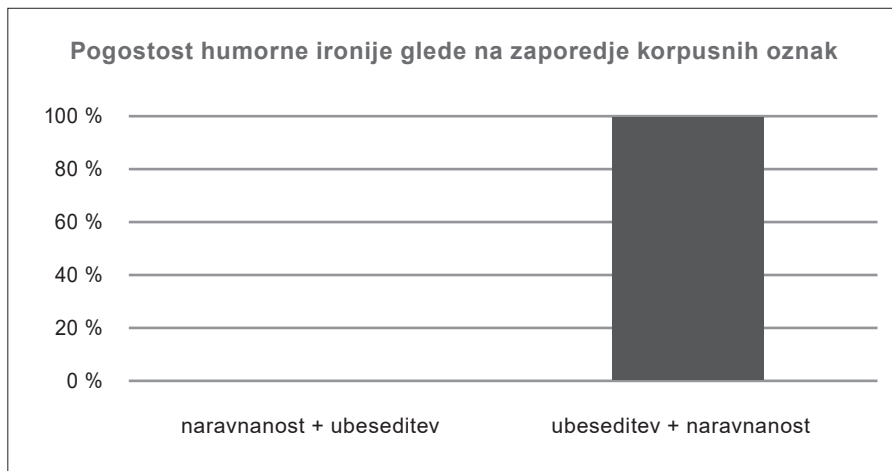
Graf 3: Pogostost humorne ironije glede na zaporedje korpusnih oznak 'besedišče' in 'naravnost' (vir: lasten)

Graf 3 kaže, da je kombinacija 'besedišče' + 'naravnost' pogostejša kot njuno obratno zaporedje. To zaporedje odraža interpretativno hierarhijo: najprej je zaznano leksikalno odstopanje, šele nato vrednotenjska drža.

Graf 4: Pogostost humorne ironije glede na zaporedje korpusnih oznak 'besedišče' in 'ubeseditev' (vir: lasten)

Graf 4 kaže, da je kombinacija korpusnih oznak 'besedišče' + 'ubeseditev' pogostejša od obratnega zaporedja. Tudi v tem primeru je razvidno, da je leksikalno odstopanje primarni signal humorne ironije, medtem ko način ubeseditve deluje kot dodatni ojačevalec ironičnega učinka.

Graf 5: Pogostost humorne ironije glede na zaporedje korpusnih oznak 'ubeseditiv' in 'naravnost' (vir: lasten)

Graf 5 prikazuje, da je pri kombinaciji korpusnih oznak 'ubeseditiv' + 'naravnost' to edino možno zaporedje teh oznak. To pomeni, da le vrednotenjska drža brez načina ubeseditve praviloma ne zadostuje za nastanek humorne ironije.

Rezultati analize, prikazani v grafih 3–5, kažejo, da je za prepoznavanje humorne ironije pomembnejša sama vrsta korpusnih oznak kot njihovo zaporedje, saj imata izbira besed oziroma preneseni pomen ('besedišče') pri vzpostavljanju humorne ironije pomembnejšo vlogo kot zgolj vrednotenjska drža ('naravnost') ali način ubeseditve ('ubeseditiv'). Ker analiza temelji na izbranem delu gradiva, bi lahko upoštevanje vseh desetih posnetkov deloma spremenilo razmerja med posameznimi oznakami in njihovimi kombinacijami.

4.2 Kvalitativna analiza izbranih primerov humorne ironije

V poglavju je podrobno analiziranih 16 izbranih primerov potencialno humorne ironije, razvrščenih po tipih ironije (5.1.1–5.1.7). Analiza razlikuje med ironično kritiko, ironično pohvalo, ironično litoto, ironično analogijo, sarkazmom, cinizmom in mejnimi primeri ter preverja njihovo uresničitev v konkretnih interakcijskih sekvencah. Tipološka razvrstitev temelji na prevladujočem pragmatičnem mehanizmu (npr. pretirano pozitivno pripisovanje lastnosti ali vloge, zmanjševanje, analogija, neposredna diskreditacija), vendar ne pomeni nujno tudi metodološke nedvoumnosti. Nekateri primeri po svojih značilnostih sodijo v določeno kategorijo, hkrati pa zaradi nejasne

intencionalnosti, odsotnosti sekvenčne potrditve ali drugih interakcijskih okoliščin ohranjajo mejni status, zato lahko sklenemo, da je humorna ironičnost interpretativno pogojena in sekvenčno odvisna.

4.2.1 Humorna ironična kritika

(5)

Krohhot-0068: Samo da si ti to tiste ka() tote kable zrihtal nazaj skup. [glas] Al si samo not fštekal? #1 [smeh] #

Krohhot-0069: #2 Ja. [smeh] #

Krohhot-0068: #1 To je bil mišn imposibl. [smeh] #

Krohhot-0070: #2 [smeh] #

Krohhot-0069: Mi je žal, da nisem že prej, #1 ne, saj jaz bi lahko ... #

V primeru (5) izrek »To je bil mission /.../« temelji na rabi kulturno utrjene reference na skoraj nerešljivo junaško nalogo, ki je v konkretnem kontekstu prenesena na trivialno dejanje priklopa kabla. Nasprotje med scenarijema izjemne zahtevnosti in banalnim opravilom vzpostavi ironični učinek. Navidezna pohvala, ubesedena kot pretiravanje (hiperbola), implicira negativno evalvacijo nespretnosti, zato je to primer humorne ironične kritike. Dobe-sedni pomen je interpretativno neustrezen, izrek pa deluje metapredstavitveno, saj priklicano kulturno referenco uporabi kot prizmo za vrednotenje situacije. Ker je kritika usmerjena tudi na govorko, se njen učinek omili. Humornost izhaja iz izrazite neskladnosti med referenčnim scenarijem in dejanskim stanjem, dodatno jo potrди smeh sogovorcev.

(6)

Krohhot-0080: Sej ve() pač tud p@r vas verjetno stane maslo tko ene tri ... par centov, a n? #1 Mi smo plačali #

Krohhot-0081: #2 Mhm. #

Krohhot-0080: za pet mas@l tko tri evre pa še mal. V glavnem in jaz sm bil ful pameten in sem pozabu to dnar@nco doma.

Krohhot-0081: Tak ko vedno, a ne?

Krohhot-0080: #1 Ja. Ni s(), ni ni se #

Krohhot-0081: #2 [smeh] #

V obravnavani sekvenci se vzpostavita dva zaporedna ironična izreka, ki skupaj tvorita enotno humorno sekvenco. Prvi izrek »... in jaz sem bil ful pameten« predstavlja prototipni primer humorne samoironične kritike. Dobe-sedna pozitivna samoocena je relevantno neustrezna glede na opisano

napako (pozabljena denarnica), zato naslovnik rekonstruira implicitno negativno samooceno. Lahko bi rekli, da ima pridevnik 'pameten' v pogovornem diskurzu delno ustaljeno ironično vrednost, ko gre za očitno nepremišljenost, kar omogoča utemeljitev, skladno s teorijo neposrednega dostopa: naslovnik lahko do ironičnega pomena dostopa brez nujne predhodne vzpostavitve dobesečne interpretacije. Ojačevalec 'ful' dodatno poudari neskladje med izrečenim in dejanskim ravnanjem ter okrepi relevantno neustreznost izreka. Smeh potrdi humorno razsežnost.

Drugi izrek »Tak ko vedno, a ne?« nadgradi prvo samoironijo z blago, relacijsko usmerjeno ironično generalizacijo. Ta trditev implicira, da je pozabljanje stalna lastnost sogovorca, vendar ne deluje kot dejanska obtožba, ampak kot igriva posplošitev znotraj že vzpostavljenega humornega vzdušja.

(7)

Krohot-0082: #1 Ti zaj srbsko znaš, #

Krohot-0083: #2 eee #

Krohot-0082: #1 ne? #

Krohot-0083: #2 Ja, # jaz zej obvladam #1 to, ja. #

Krohot-0082: #2 Kak ti je srbščina? #

Krohot-0083: #1 E, pa super je ... #

V primeru (7) se ironija postopno vzpostavlja s stopnjevanjem navidezno pozitivnih ocen govorkinega znanja srbščine, čeprav kontekst kaže nasprotno. Izreka »jaz zej obvladam to« in »super je« na dobesedni ravni izražata visoko kompetentnost, a sta dejansko relevantno neustrezna, kar sproži ironično interpretacijo, pri kateri naslovnik rekonstruira implicitno negativno oceno jezikovnega znanja.

(8)

Krohot-0082: #2 Tako, tako. # Pol smo se pa šli pa zagovarjat. #1 Da mi #

Krohot-0083: #2 Ja. #

Krohot-0082: nismo krivi.

Krohot-0083: To je pač zvočnik, ne, to obstaja.

Krohot-0082: Definitivno. Pa še mikrofon je mel #1 zraven, ne. #

Krohot-0083: #2 Ja, [smeh] še bolj. #

V primeru (8) je »To je pač zvočnik, ne, to obstaja.« primer ironične kritike, ki temelji na relevantno neustreznih in navidezno dejstveni formulaciji. Pri zavračanju odgovornosti za hrup ta trditev ne odgovarja na vprašanje krivde, temveč jo preusmeri na tehnično sredstvo, zato je pragmatično neustrezna

(izigravanje maksime relevantnosti). Prav ta premik odgovornosti vzpostavi implicitno kritiko očitka. Nadaljnja replika »Pa še mikrofona je imel zraven« mehanizem stopnjuje, saj z dodatnimi tehničnimi podrobnostmi še poudari razkorak med situacijo in izrečenim pojasnilom. Tudi tu smeh utrdi interpretacijo kot humorno ironično distanco do ubesedenega.

(9)

Krohhot-0080: M() mi smo profesorju napisali: »Ja, profesor, t@k ta teden bojo nevihte. A bi mi res šli na ta teren?« In je bil t@k: »Ja ja ja, sej ful je nevarno, #1 ampak bomo vseen šli.« #

Krohhot-0081: #2 Ja. [smeh] #

Krohhot-0080: #1 Pač, a veš. #

Krohhot-0081: #2 Aha. #

Krohhot-0080: Ful ma smisu. [dih] In mi pol gremo tja.

V primeru (9) izrek »Ful ma smisu.« predstavlja prototipni primer ironične kritike. Na dobesedni ravni gre za pozitivno evalvacijo profesorjeve odločitve, vendar je glede na kontekst – očitna nevarnost nevihte in kljub temu vztrajanje pri odhodu – ta ocena relevantno neustrezna. To sproži rekonstrukcijo implicitnega, nasprotnega stališča: odločitev je neracionalna. Ironija temelji na navidezno afirmativni formulaciji, s katero govorec uprizori racionalno presojo in se do nje hkrati distancira. Ponovno se pojavi ojačevalec 'ful', ki stopnjuje pozitivno oceno ter s tem poveča zaznavo neskladja. Smeh potrdi prehod v neresnost in stabilizira interpretacijo kot humorno ironično kritiko.

(10)

Krohhot-0080: itak da takoj začne deževati, #

Krohhot-0081: #2 [smeh] #

Krohhot-0080: ker pač #1 sreča, #

Krohhot-0081: #2 Aha. #

Krohhot-0080: ki jo pač mam, je nora.

V primeru (10) je izrek »... ker pač sreča, ki jo pač mam, je nora.« primer ironične kritike, realizirane prek navidezno pozitivne leksike. Leksem 'sreča' implicira ugodno naključje, vendar je v danem kontekstu ta označitev relevantno neustrezna. Govorec z uporabo pozitivnega pojma poimenuje očitno neugoden razplet, zato naslovnik rekonstruira implicitno negativno vrednotenje situacije. Dodatno pridevnik 'nora' stopnjuje navidezno pohvalo in s tem poveča zaznavo neskladja. Dodatno merilo humornosti je smeh, ki sledi tej izjavi.

Ta primer in primer (9) kažeta, kako se ironija v interakciji stopnjuje: najprej kot kritika odločitve, nato kot kritika posledice. Humornost se vzpostavlja postopno, skozi zaporedno stopnjevanje ironične distance.

4.2.2 Humorna ironična pohvala

(11)

Krohot-0068: [glas] Ja kak si šel ti ovčke kontrolilat?

Krohot-0069: Ja.

Krohot-0068: Ja. [dih]

Krohot-0070: #1 Ja, te še ne vem. #

Krohot-0068: #2 Ja ... # Ja, [anonim] je [anonim] je bil tu v@lki kontrolor tu na dvorišču, ko je bil mali, ne. Eee najprej je ... Včasih je hodo po solato tja [smeh] eee z mano na njivo. Pa kot mali otrok on solate sploh ni hoto jest.

V (11) je »... je bil tu veliki kontrolor ...« primer ironične pohvale, ki temelji na pretirani pozitivni lastnosti. Besedna zveza 'veliki kontrolor' implicira avtoriteto in nadzor, vendar je glede na kontekst relevantno neustrezna, kar tudi tu sproži ironično interpretacijo. Ta besedna zveza je pohvala, a realizirana kot hiperbola, saj je otroku pripisana vloga, ki presega njegove dejanske sposobnosti. Metapredstavitveni učinek nastane, ker govorka uprizori diskurz odrasle avtoritete in do njega implicitno vzpostavi distanco.

(12)

Krohot-0082: Ti si od dole.

Krohot-0083: #1 [smeh] Recimo, ja. #

Krohot-0082: #2 [smeh] #

Tudi v (12) je izrek »Ti si od dole« primer ironične pohvale, ki temelji na pretiranem pozitivnem pripisovanju identitetne pripadnosti. Govorka z dobesedno ponovitvijo kot odmev ubesedi to, kar je prej povedal moški, ki ji je v komunikacijski interakciji, o kateri teče beseda, pripisal status rojene govorki srbsčine, očitno z namenom prilizovanja ali osvajanja. V trenutnem in tudi referenčnem pogovoru ta oznaka ne ustreza dejanskemu stanju, zato deluje kot relevantno neustrezna. Gre za citatno rabo tujih besed, kar vzpostavi distanco do prvotnega pomena. Izrek učinkuje kot pohvala, realizirana s hiperbolo: govorka Krohot-0082 je predstavljena kot tipična pripadnica skupnosti, saj tako dobro obvlada jezik.

4.2.3 Humorna ironična litota

(13)

Krohhot-0082: #2 pravic ko pa ... ko pa dolžnosti # dejansko ... Sej jim nič več ne moreš, tud starši jim nič več ne morejo, ne.

Krohhot-0083: Res je,

Krohhot-0082: #1 Pa skoz me heckajo, #

Krohhot-0083: #2 res je. #

V primeru (13) je izrek »Pa skoz me heckajo« umeščen v razpravo o oslabiljeni avtoriteti učiteljev in predstavlja primer ironičnega podcenjevanja. Resen položaj, ki lahko ogrozi podobo govorce, je ubeseden s skoraj otroško formulacijo, ki omili in razvrednoti dejansko težo problema. Inovativna manjšalnica glagola *hecati*, *heckati*, zniža zaznano intenzivnost ravnanja učencev ter ustvari neskladje med implicitno resnostjo položaja in jezikovno ublažitvijo. Ironija se tako ne vzpostavi prek eksplicitnega pomenskega nasprotja, temveč prek razkoraka med pričakovano resno obravnavo in igrivim izrazom. Tudi tu smeh potrди ironičnost in igrivost.

4.2.4 Humorna ironična analogija

(14)

Krohhot-0068: #2 [smeh] # Po pa pride k meni, ne, dok() pa je reko: »Babi,

Krohhot-0070: [smeh]

Krohhot-0068: jaz mislim, da nisem Kekec.« #1 »Jaz mislim, da sem Ozle.« #

Krohhot-0070: #2 [smeh] #

Krohhot-0068: #1 [smeh] #

Krohhot-0070: #2 [smeh] #

Krohhot-0069: #1 To sem reko? #

Krohhot-0068: #2 [smeh] # Ja. [smeh]

V primeru (14) je zaporedje enot »Babi, jaz mislim /.../ sem Ozle.« neposredni citat otroka, ki se primerja z likoma iz znane serije slovenskih filmov. Ker sta lika kulturno jasno prepoznavna in vrednotenjsko določena, pri čemer je Kekec predstavljen kot pogumen junak, Rožle pa kot njegov šibkejši spremljevalec, ubesedeno presega golo sklicevanje in pridobi vrednotenjsko razsežnost. Tipološko gre za ironično analogijo: otrok z identifikacijo z manj uglednim likom implicitno prizna lastno šibkost ali neuspeh. Hkrati dobesedna ponovitev otrokovih besed deluje tudi kot odmevajoči izrek širšega kulturnega diskurza o obeh likih. Otrok se ne primerja z realnimi

osebami, temveč z že obstoječimi, kolektivno prepoznavnimi predstavami, ki jih v novem kontekstu metapredstavitveno uprizori. Ironija se vzpostavi skozi kontrast med idealnim (Kekec) in dejanskim (jaz kot Ozle), pri čemer naslovnik rekonstruira implicitno samooceno. Ker ubesedenemu sledi smeh, gre za humorno ironijo, ki deluje razbremenilno. A je primer nekoliko mejni zaradi nejasne namernosti. Vprašanje namreč je, ali je otrok želel biti humoren, zagotovo pa je to želela govorka Krohot-0068, ki otrokove besede dobesedno ponovi.

4.2.5 Sarkazem

(15)

Krohot-0083: In pol ... Ja. In pol so nekokd prišli do ... Glih tak da so ujeli ... Dober, da je mel vlak zamudo, ne, da so prišli gor na vlak, ne ...

Krohot-0082: Ja, sej Slovenske železnice #1 tak skoz zamujajo, ja. #

Krohot-0083: #2 Mislim, logično, da je bla tak zamuda, # tak da ... Hvala bogu,

Izrek »Ja, sej Slovenske železnice tak skoz zamujajo, ja.« predstavlja primer sarkazma kot ostrejšje in neposredne oblike ironične kritike. Posplošena trditev o stalnem zamujanju v dani situaciji ne deluje kot nevtralna razlaga, temveč kot diskreditacija institucije. Posplošitev (skoz zamujajo) in členek soglašanja (ja) ustvarita vtis samoumevnosti ter utrdita stereotip o nezanesljivosti sistema. V primeru je tarča posmeha zunanja institucija, kritika pa učinkuje kot vsem znana javno izražena diskreditacija.

4.2.6 Cinizem

(16)

Krohot-0080: Po goši smo bli, v goši smo bli d@rgač. [dih] In pol smo profesorju rekli: »Ej, gospod profesor, enmu je s() se je s() #1 spod@rsnalo in pač je padu.« In je bil profesor sam tak uno: »Eh, ne, on bo pršu dol do doline, njega dans ne bomo več vidli. #

V primeru (16) je izrek profesorja »Eh, ne, on bo pršu dol do doline, njega danes ne bomo več vidli.« primer cinizma, saj izraža hladno distanco do potencialno nevarne situacije. Na dobesedni ravni gre za navidezno pomirjujočo napoved, da bo dijak sam prišel do doline, vendar je glede na profesorjevo odgovornost za varnost taka izjava relevantno neustrezna. Z njo se zmanjša teža dogodka in implicitno normalizira tveganje. Namesto pričakovane empatične ali zaščitniške reakcije se v citirani izjavi razkrije nonšalantna racionalizacija. V nasprotju z igrivo ironično kritiko tu ni

razbremenilne distance ali relacijske omilitve, temveč relativizacija resnosti položaja. Cinični učinek je vezan na profesorjevo formulacijo, medtem ko jo govorec Krohot-0080 zgolj posreduje. Primer tako ponazarja cinizem kot obliko ironične drže, pri kateri se resnost dogodka banalizira z distancirano, skoraj usodno izjavo.

4.2.7 Mejni primeri humorne ironije

V to skupino so umeščeni primeri, pri katerih ironični status ni nedvoumen, temveč je odvisen od interpretativnih okoliščin. Kot mejni so opredeljeni primeri na podlagi štirih meril: (a) nejasne tvorčeve namere, zlasti kadar starost ali komunikacijske izkušnje govorca otežujejo zanesljivo presojo metapredstavitvene distance (18); (b) odsotnost sekvenčne potrditve (19), saj po izreku ne sledi smeh ali nadaljnje šaljenje, ki bi stabiliziralo ironično interpretacijo; ter (c) jezikovne strukture samega izreka, bodisi zaradi obliko-skladenjske strukture, ki ni značilna za trdilno poved, tipično za ironijo (17), (č) bodisi zaradi leksikalne dvoumnosti oziroma diskurzivnih označevalcev (20). V teh primerih relevantna neustreznost ni dovolj jasna ali pa ni interakcijsko potrjena, zato ostajajo na meji med ironično in neironično rabo ter služijo kot metodološki preizkus meril za opredelitev humorne ironije.

(17)

Krohot-0068: Fsi so misli, da je [smeh] [anonim] od [anonim] [anonim] pa od mene, #1 ne. [smeh] #

Krohot-0070: #2 Mhm. #

Krohot-0068: [smeh] S() rekla: »Ne, ne, ni tak, ne.« #1 To briš(), to briši ... [smeh] #

Krohot-0070: #2 [smeh] #

Izrek »To briš(), to briši.« je mejni primer ironije, ker njegova ironičnost ni razvidna iz obliko-skladenjske zgradbe, temveč je v celoti odvisna od konteksta in sekvenčne interpretacije. Gre za pozivno govorno dejanje, ubesedeno z velelniškim glagolskim naklonom, ki praviloma ni prototipni nosilec ironije in samo po sebi ne vsebuje pomenskega nasprotja ali očitne kršitve maksime kakovosti. Mejnost torej izhaja iz neprototipne strukture in odsotnosti eksplicitnih ironičnih označevalcev.

Ironičnost se vzpostavi šele, ko izrek razumemo kot metapredstavitev lastne neprimernosti: zahteva po brisanju v situaciji pragmatično ni uresničljiva in zato signalizira distanco do pravkar izrečene vsebine. Gre za samo-ironično kritiko, katere humorčnost je potrjena šele z odzivom sogovorcev. Primer tako kaže, da ironija tu ni strukturno dana, temveč interakcijsko vzpostavljena.

(18)

Krohhot-0068: #2 stisne pa # odpre sesalec pa jih ven vzame.

Krohhot-0070: [glas]

Krohhot-0068: Pa jih prnese atiju. Je reko [anonim]m: »Ati, nisi posplavo, pa je muca papala.« #1 [smeh] Pa ... #

Krohhot-0070: #2 [smeh] #

V primeru (18) je izrek »Ati, nisi posplavo, pa je muca papala.« otrokova ponovitev očetovega jezikovno-komunikacijskega vzorca. Na prvi pogled bi ga lahko razumeli kot ironično kritiko, saj otrok prevzame vzgojni obrazec odraslega in ga obrne proti očetu, kar učinkuje kot odmevajoča metapredstavitev. Vendar je vprašanje intencionalnosti ključno. Ironija predpostavlja zavestno distanco do ubesedenega, česar pri majhnem otroku ni mogoče zanesljivo ugotoviti. Na ravni produkcije je izrek lahko imitacijski ali igriv, ne nujno ironičen.

Ker otrokove besede v spontan pogovor citatno vnese odrasla govorka, se humornost vzpostavi v aktualni interakciji. Komični učinek izhaja iz obrata vlog, ko otrok prevzame moralizatorsko pozicijo, ter iz situacijskega neskladja. Smeh potrjuje humorno recepcijo citata, ne pa nujno otrokovega namena. Morebitna ironičnost, če jo prepoznamo, je zato rezultat pripovedne rekontekstualizacije. Zaradi nejasnega otrokovega izhodiščnega namena se zdi smiselno primer obravnavati kot mejni, saj je humor interakcijsko potrjen, medtem ko ironija ostaja interpretativno odprta.

(19)

Krohhot-0068: #1 Kot en velik petelin, #

Krohhot-0070: #2 [smeh] #

Krohhot-0068: tak je solato, ja, točno. #1 Ja. #

Krohhot-0070: #2 Na kupu gnoja. #

Krohhot-0068: Ja [glas], pol pa, pol pa je hodo ovčke kontrolirat. Deževalo je, dolgčas mu je že blo tu notri po stanovanju sem pa tja po hiši

V primeru (19) je želela govorka Krohhot-0070 biti humorna in ironična, vendar soudeleženci njene namere niso prepoznali. Njenemu izreku namreč ne sledi noben humorni označevalec, npr. smeh, ki bi nakazal, da je bilo ubesedeno razumljeno kot humorno in ironično. Omenjena govorka je soavtorica prispevka.

(20)

Krohhot-0081: kira roža ti je bla najbolj všeč, ko si jo tam vidu?

Krohota-0080: Uf. Pa v bistvu, a veš, ka z() z() je fora? Da sploh ni blo ne vem kaj za videt. #1 So ble res take osnovne rože. #

Krohota-0081: #2 [smeh] #

V primeru (20) je pomemben segment »a veš, ka je fora?«, saj je ironičnost odvisna od pomena samostalnika 'fora'. Če ga razumemo v pomenu 'bistvo' (SSKJ), gre za nevtralni metadiskurzivni uvod v pojasnilo, brez nujne ironične razsežnosti. Če pa ga razumemo v pomenu 'nekaj neresnega ali zabavnega' (SSKJ), že uvod signalizira igrivi okvir, znotraj katerega ocena (»sploh ni blo ne vem kaj za videt«, »osnovne rože«), ki zmanjšuje pomen, vzpostavi kontrast med pričakovano zanimivo izkušnjo in banalnim izidom.

Ironija se tako lahko uresniči kot nasprotje (pričakovani presežek se izkaže za trivialnega) ali kot ublažena kritika (namesto »zaman smo šli« govorec izbere znižano, skoraj šaljivo formulacijo). Tipološko gre za ironično podcenjevanje oziroma ironično kritiko, saj je negativna evalvacija izražena v zmanjšani obliki. Smeh sogovornice potrjuje igrivi preklon v neresnost, zato je v tem kontekstu izrek mogoče opredeliti kot humorno ironijo. Primer kaže, da je ironičnost odvisna od semantične interpretacije ključne leksikalne enote in širšega konteksta.

Mejni primeri prikazujejo, da ironija v spontanem govoru ni zgolj pomensko nasprotje, temveč interakcijsko potrjen pojav.

5 Sklep

Konverzacijski humor je v nasprotju s šalo kot relativno samostojnim in kontekstualno neodvisnim humornim žanrom – izhodiščnim predmetom analize splošne teorije verbalnega humorja – rezultat skupnega interpretativnega dela udeležencev komunikacijskega stika. Je krovni pojem za različne humorne diskurzivne prakse, npr. duhovitosti, besedne igre, ironijo in draženje, ki vzpostavljajo neresnost oziroma odmik od dobesednega pomena ubesedenega. Pri ironiji je relevantna neustreznost izreka ključni sprožilec ironične interpretacije. Vendar ironičnost ni pogoj za humornost. Ironija je humorna, če po rekonstruiranem sklepanju ostane presežek nesodelovalnosti, torej če ne gre le za izigravanje maksim sodelovalnega načela, ki ga naslovnik prepozna, ampak je prisotna tudi t. i. vztrajajoča kršitev. Ta kršitev je interpretativno odveč in igriva, naslovnik pa napetost med pričakovanim in dejanskim razume kot humorno, zato tovrstno interpretacijo sekvenčno potrdi z nadaljnjim šaljenjem, draženjem, s smehom ali z drugimi oblikami konverzacijskega humorja.

Kvantitativni rezultati analize humorne ironije v korpusu Krohota kažejo, da je bilo v treh analiziranih posnetkih, ki predstavljajo približno tretjino

celotnega korpusa, identificiranih 212 humornih segmentov, med njimi 70 primerov ironije, vključno z mejnimi primeri. Analiza je nadalje pokazala, da so segmenti humorne ironije najpogostejše in najnatančnejše označeni s korpusno oznako 'besedišče', tudi v kombinaciji z oznakama 'naravnost' in 'ubeseditev'. To pomeni, da izbira besed praviloma sproži ironično interpretacijo, govorčeva vrednotenjska drža pa jo pragmatično utrdi, zlasti kadar so prisotni še drugi označevalci humorja, npr. smeh ali nadaljnje šaljenje. Kombinacije brez leksikalnega odstopanja, npr. opazovana kombinacija korpusnih oznak 'ubeseditev' + 'naravnost', pa niso niti pogosti niti zanesljivi kazalniki humorne ironije.

Kot podvrste humorne ironije so bile v gradivu prepoznane humorna ironična kritika, humorna ironična pohvala, humorna ironična litota, humorna ironična analogija, sarkazem in cinizem. Najpogostejša je prva, humorna ironična kritika, in sicer samoironična. Ta v spontanem govoru deluje kot ublažena oblika vrednotenja, samovrednotenja ali kritične distance. Sarkazem in cinizem sta v analiziranem gradivu manj pogosta, kar potrjuje, da humorna ironija ni nujno agresivna, temveč lahko deluje tudi povezovalno in razbremenilno. Kvalitativna analiza se je izkazala kot posebej pomembna pri obravnavi mejnih primerov. V to skupino so bili umeščeni primeri, opredeljeni glede na štiri merila: nejasnost tvorčeve namere, odsotnost sekvenčne potrditve, obliko-skladenjska netipičnost ubesedenega ter leksikalna oziroma diskurzivna dvoumnost, ki dopušča tudi neironično interpretacijo. Ti primeri so humorno ironijo osvetlili tudi z vidika vpliva starosti, izobrazbe in izkušenj govorcev na interpretacijo ubesedenega kot humorne ironije. Ti dejavniki niso samostojni ali neposredno merljivi, ampak vplivajo zlasti na interpretativno stabilnost posameznih primerov, zato potrjujejo, da sta humornost in ironičnost stopnjevani, interpretativni in interakcijski kategoriji.

Prispevek empirično preverja pragmatične modele ironije na korpusnem gradivu spontanega govora v slovenščini ter s tem prispeva k mednarodni razpravi o ironiji kot interakcijsko pogojenem pojavu. Pomeni premik od teoretično-modelnih obravnav h korpusno podprti analizi avtentičnega gradiva in znotraj njega konverzacijskega humorja.

Izjava o dostopnosti raziskovalnih podatkov

Raziskovalni podatki, ki so uporabljeni v članku, se hranijo v Repozitoriju spletišča CLARIN.SI in so javno dostopni na povezavi: <https://www.clarin.si/repository/xmlui/handle/11356/2065>.

VIR

Mira KRAJNC IVIČ, Larisa MIHAILOVIČ, Dominik IVIČ, Darinka VERDONIK, 2025: Corpus of conversational humor Krohot 1.0. *Slovenian language resource repository CLARIN.SI*. <http://hdl.handle.net/11356/2065> (17. 4. 2026).

LITERATURA

Salvatore ATTARDO, 2001: *Humorous Texts: A Semantic and Pragmatic Analysis*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.

Salvatore ATTARDO, 2017: Humor and Pragmatics. *The Routledge Handbook of Language and Humor*. Ur. Salvatore Attardo. New York, London: Routledge. 174–188.

Salvatore ATTARDO, Victor RASKIN, 2017: Linguistics and Humor Theory. *The Routledge Handbook of Language and Humor*. Ur. Salvatore Attardo. New York, London: Routledge. 49–63.

Saša BABIČ, 2018: Stereotipi in predsodki o ženskah in moških v šaljivih vprašanjih. *Humor u svakodnevnoj komunikaciji*. Ur. Renata Jambrešić Kirin et al. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku. 81–95. https://www.researchgate.net/publication/323393811_Stereotipi_in_predsodki_o_zenskah_in_moskih_v_saljivih_vprasanjih (24. 11. 2025).

Silvija BOROVIK, 1997: Humor, ironija in groteska v delih Janka Messnerja. *Slavistična revija* 45/2–1, 127–134.

Christian BURGERS, Margot van MULKEN, 2017: Humor Markers. *The Routledge Handbook of Language and Humor*. Ur. Salvatore Attardo. New York, London: Routledge. 385–399.

Herbert L. COLSTON, 2017: Irony and Sarcasm. *The Routledge Handbook of Language and Humor*. Ur. Salvatore Attardo. New York, London: Routledge. 234–249.

Marta DYNEL, 2009: Beyond a Joke: Types of Conversational Humour. *Language and Linguistics Compass* 3/5, 1284–1299. https://www.researchgate.net/publication/220531770_Beyond_a_Joke_Types_of_Conversational_Humour (25. 5. 2025). DOI 10.1111/j.1749-818x.2009.00152.x

e-SSKJ. *Portal Fran. Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU*. <https://www.fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=201&View=1&Query=%2A> (17. 1. 2026).

Paul GRICE, 1989: Logic and Conversation. *Studies in the Way of Words*. Cambridge: Harvard University Press. 22–40.

Urška JARNOVIČ, 2008: 7. mednarodna poletna šola in simpozij o humorju in smehu, Aberdeen, 9.–14. julij 2007. *Jezik in slovstvo* 53/1, 155–160.

Marko JESENŠEK, 2010: Humornost v kratki pripovedi Prežihovega Voranca. *Jezik in slovstvo* 55/3–4, 111–121.

Helga KOTTHOFF, 2006: Pragmatics of Performance and the Analysis of Conversational Humor. *Humor: International Journal of Humor Research* 19/3, 271–304.

Mira KRAJNC IVIČ, 2009: *Razgovor kot vrsta komunikacijskega stika*. (Zora, 63). Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti.

Mira KRAJNC IVIČ, 2017: Humorja ni nikoli preveč – ali pač. *Slovenistika 10*. Zbornik predavanj, Budimpešta, 26. oktober 2016. Ur. Marija Bajzek Lukač. Budapest: ELTE BTK, Szlovák Filológiai Tanszék. 157–168. <https://real.mtak.hu/102609/1/Szlovenkotetle-gutolsovaltozat.pdf> (12. 1. 2026).

Mira KRAJNC IVIČ, Špela ANTLOGA, 2024: Predlog izdelave korpusa humorja v govoru za slovenščino. *Stanje in perspektive uporabe govornih virov v raziskavah govora*. Ur. Mira Krajnc Ivič. Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. 195–219. <https://press.um.si/index.php/ump/sl/catalog/book/898/chapter/54> (3. 1. 2026). DOI <https://doi.org/10.18690/um.ff.4.2024.10>

Cristina LARKIN-GALINANES, 2017: An Overview of Humor Theory. *The Routledge Handbook of Language and Humor*. Ur. Salvatore Attardo. New York: Routledge. 4–16.

Geoffrey LEECH, 1991: *Principles of Pragmatics*. 11th impression. London, New York: Longman.

Neal R. NORRICK, 2010: Humor in Interaction. *Language and Linguistics Compass* 4/4, 232–244. https://www.researchgate.net/publication/220531531_Humor_in_Interaction (15. 11. 2025). DOI 10.1111/j.1749-818X.2010.00189.x

Paul SIMPSON, Derek BOUSFIELD, 2017: Humor and Stylistics. *The Routledge Handbook of Language and Humor*. Ur. Salvatore Attardo. New York, London: Routledge. 158–173.

Irena STRAMLJIČ BREZNIK, 2002: Besedoslovne lastnosti Gomilšakovega sestavka Čujte, čujte možje! Zbornik razprav. *Mednarodni znanstveni simpozij o Jakobu Gomilšaku*. Ur. Simona Krajnc. Trnovska vas: Občina (Ptuj: Senčar). 99–109.

Mojca STRITAR, 1999/2000: Šale. Analiza besedilne zgradbe in pojasnitev poante. *Jezik in slovnstvo* 45/4, 148–161.

Dan SPERBER, 1984: Verbal Irony: Pretence or Echoic Mention? *Journal of Experimental Psychology: General* 113/1, 130–136. https://www.dan.sperber.fr/wp-content/uploads/1984_verbal-irony-pretense-or-echoic-mention.pdf (12. 12. 2025).

Deirdre WILSON, Dan SPERBER, 1992: On Verbal Irony. *Lingua* 87/1–2, 53–76. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/002438419290025E> (12. 12. 2025).

HUMOROUS IRONY IN SPONTANEOUS SPEECH: FROM THE FLOUTING OF EXPECTATIONS TO NON-SERIOUSNESS

The paper examines humorous irony in spontaneous spoken interaction based on a corpus-based analysis of the Slovene conversational humor corpus Krohot 1.0. Irony is approached pragmatically as a context-dependent, metarepresentational use of language in which the speaker re-mentions an already existing, familiar thought, norm, or expectation and establishes evaluative distance toward this re-mention. The literal meaning of the utterance proves interpretively inadequate in the given context, prompting the addressee to reconstruct an implicit stance. Irony is not inherently humorous; it becomes

humorous when the evaluative distance directs the interpretation toward non-seriousness and is interactionally ratified as such.

Methodologically, the study combines quantitative and qualitative corpus analyses. Across three recordings, 212 humorous segments were identified, including 70 instances of irony (borderline cases included), accounting for approximately one third of all humorous occurrences. Irony most frequently co-occurs with the annotation label ‘vocabulary’, either alone or in combination with ‘attitude’, confirming that lexical deviation functions as the primary trigger of ironic interpretation.

The qualitative analysis of the selected segments shows that ironic criticism, often self-directed, predominates; ironic praise, ironic litotes, ironic analogy, sarcasm, and cynicism are also attested. Borderline cases are characterized by unclear intentionality, absence of sequential ratification (e.g., laughter), and morphosyntactic features atypical of irony or lexical ambiguity. The findings confirm that the boundary between humorous and non-humorous irony is pragmatic rather than structural: humorousness emerges as the result of interactional coordination involving lexical marking, evaluative distance, contextual relevance, and ratification in the subsequent development of the conversation.
